

REFERENCES

1. The Report (the first) of the Consumer Association at Bryansk Works from the 1st of March, 1896 to the 1st of March, 1897. (1897), 20 p. (Ru).
2. The Report (the tenth) of the Consumer Association at Bryansk Works in 1905. (1906), 18 p. (Ru).
3. The Report (the thirteenth) of the Consumer Association at Bryansk Works in 1908. (1909), 19 p. (R).
4. The Report (the fourteenth) of the Consumer Association in at Bryansk Works in 1909. (1910), 22 p. (Ru).
5. The Report during the sixteenth operating year) of the Consumer Association at Bryansk Works in 1911. (1912), 30 p. (Ru).
6. The Report of the Consumer Association at Bryansk Works at 1912 (during the seventeenth operating year). (1913), 71 p. (Ru).
7. The Balance of the Accounts of the Consumer Association at Bryansk Works on the 1st of January, 1915. (1915), 14 p. (Ru).
8. Grynevych V. P. (1908), *The Trade Union Movement of Workers in Russia*, 287 p. (Ru).
9. Dovzhuk I. V. (2004), *Scientific Proceedings of Ukrainian History: Collected articles*; 15, pp. 296 - 297 (Ukr).
10. Dovzhuk i. V. (2004), *Journal of the East State University. Historical science*; 2 (24), pp. 27 - 31 (Ukr).
11. Kir'yanov Y. I. (1971), *The Workers of the South of Russia: 1914 - February, 1917*; 307 p. (Ru).
12. Los' F. E. (1955), *Formation of the Working Class of Ukraine and Its Revolutionary Struggle (the end of the XIXth century - 1904)*; 332 p. (Ru).
13. Myhnenko A. M. (2003), *History of Donetsk Basin of the Second half of the XIXth - the first half of the XXth century*; 439 p. (Ru).
14. Modestov V. V. (1957), *Labor and Trade Union Movement in Donbass Basin before the Great October Socialist Revolution*; 131 p. (Ru).
15. Priimenko A. I. (1977), *Legal Organizations of the Workers of the South of Russia in the Period of Imperialism*; 164 p. (Ru).
16. Reyent O. (2004), *Actual Problems of Native History of the 20th Century*; pp. 68 - 101 (Ukr).
17. Samantsov O. P. (2013), *Collected Papers. Series "History and Geography"*; 47, pp. 43 - 46 (Ukr).
18. Totomians V. F. (1908), *Consumers' Societies: History, Theory and Practice*; 304 p. (Ru).

© Саманцов Олександр, Саманцова Олена
Надійшла до редакції 23.05.2013

УДК 378.4:34] (477) "1991/2002" (045)

СКОРОДУМОВ ДЕНИС,

здобувач кафедри історії слов'ян Донецького національного університету

РОЗВИТОК ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В КЛАСИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ В 1991-2002 рр.

У статті досліджується процес реформування й розвитку юридичної освіти в класичних університетах України в період 1991-2002 рр. Автор показує еволюційний характер цього процесу й виділяє три його етапи: перший - серпень 1991 р. - вересень 1996 р.; другий - вересень 1996 р. - квітень 2001 р.; третій - із квітня 2001 р. Кожний із цих етапів визначає прийняття важливих державних актів, законів, програм, зокрема Конституції України (1996 р.), Положення "Про державний вищий навчальний заклад" (1996 р.), "Програми юридичної освіти в Україні до 2005 року" (2001 р.), і характеризує якісні та кількісні зміни в царині української юридичної освіти.

Ключові слова: юридична освіта, вищий навчальний заклад, класичні університети, профільні університети, юристи, правознавці.

Постановка проблеми. Перехід України в кінці ХХ століття до нової політичної системи й пов'язане із цим тотальне оновлення суспільних відносин виявили внутрішні суперечності не тільки між правами громадянина, що декларуються, і можливістю їх реалізації на практиці, але й у змісті юридичної освіти. Прямуючи шляхом розпочатого виконання задекларованого завдання з побудови правової держави, українське суспільство потребувало все більше професійних кадрів із вищою юридичною освітою, принципи якої відповідають глобальному зав-

данню побудови демократичної держави. Відтак, виникла необхідність перебудови всієї успадкованої від СРСР системи підготовки правознавців і юристів вищими навчальними закладами України. Цей процес ускладнювався внутрішніми розбіжностями в принципах та підходах організації діяльності з підготовки правознавців та юристів різними типами ВНЗ, зокрема, класичними університетами України, у яких зосереджена переважна частина ліцензійного обсягу підготовки фахівців у галузі права. Особливості та результати роботи останніх протягом

перших одинадцяти років незалежності України, на нашу думку, багато в чому можуть бути показовими для всієї вітчизняної юридичної освіти.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення проблеми. Обрана тема розглядалася переважно правознавцями та юристами - організаторами вищої юридичної освіти. Показовою є колективна монографія "Юридична наука і освіта на Україні" [1]. У цій книзі, що була видана в Києві групою провідних учених Інституту держави і права ім. В. М. Корецького, було досліджено практичну діяльність з організації та розвитку юридичної освіти в класичних університетах Києва, Львова, Одеси до 1991 року. Конкретний фактичний матеріал з проблеми, що досліджується, міститься в монографіях, присвячених історії окремих класичних університетів: "Нариси історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка" В.В.Різуна і М. С. Тимошика [2], "Воскресіння академії: Спогади про відродження Києво-Могилянської академії та його учасників" Є. І. Онищенко [3], "Історія Дніпропетровського національного університету" (за науковою редакцією С. І. Світленка) [4], "Донецький державний університет" (за загальною редакцією В. П. Шевченка) [5], історія Ужгородського національного університету [6], історичні нариси Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського [7] тощо. Утім, уся представлена в зазначених джерелах інформація має досить загальний, фрагментарний характер та не дає змоги робити узагальнені висновки щодо феномена, який розглядається.

Серед дисертаційних робіт найбільш близькими до нашого дослідження є "Юридична освіта в університетах України XIX - початку XX ст. (етапи та особливості розвитку)" [8] і "Реформування системи вищої освіти в Україні (90-ті рр. XX - початок XXI ст.): історичний аспект" [9]. Якщо в першій роботі автор обмежився дослідженням юридичної освіти в Харківському, Київському та Новоросійському університетах у XIX столітті, то в другій дослідник частково торкнувся піднятої проблематики крізь призму аналізу загальних питань перетворень вищої школи України на межі XX-XXI століть.

Більш повні відомості про діяльність класичних університетів України з надання юридичної освіти можна почерпнути в працях, присвячених окремим правовим підрозділам класичних університетів. Зокрема, у книгах про економіко-правові факультети Донецького [10] та Одеського [11] університетів.

Разом із цим значна частина сучасної проблематики теми, що досліджується, викладена в матеріалах періодичної преси. Серед них привертає увагу стаття професора В. О. Навроцького, де автор аналізує загальні проблеми розвитку юридичної освіти України [12].

Основою для теоретичного осмислення поняття "класична університетська освіта" для цілей нашого дослідження може стати наукова стаття В. І. Масальського та Г. А. Димиденко "Класичні університети України: історія походження та зміст терміна". У ній автори проаналізували зміст класичної університетської освіти, а також склали перелік класичних університетів України [13]. Однак, на жаль, дослідження процесу розвитку юридичної освіти в класичних університетах України в розглянутий період у всіх зазначених працях залишилося без належної уваги.

Проведений історіографічний огляд, як бачимо, свідчить про відсутність спеціального історичного дослідження за обраною темою, тому **метою** цієї статті є спроба історичного аналізу процесу розвитку юридичної освіти в класичних університетах України в період із серпня 1991 до 2002 року.

Виклад основного матеріалу. Функції регулювання суспільних відносин за допомогою права в давньому світі здійснювали найбільш авторитетні старійшини, служителі релігійного культу, духовенство, які представляли юридичну професію в силу свого суспільного становища [14, с. 262]. У VI столітті в Римі почалася спеціальна підготовка юристів [14, с. 262]. Дещо пізніше на юридичних факультетах навчання спеціалістів у сфері права почали здійснювати класичні європейські університети [15, с. 251].

Історія університетської юридичної освіти на території сучасної України бере свій початок із XVII ст. Зокрема, готувати юристів почали в найбільших вітчизняних університетах: Львівському (1661 р.), Харківському (1804 р.), Київському імператорському (1835 р.), Новоросійському (1865 р.), Чернівецькому (1875 р.), Таврійському та Катеринославському (1918 р.). За час існування радянської влади діяльність зазначених ВНЗ зазнала впливу факторів різного характеру. Але в підсумку, станом на 1991 рік, більшість із них мали підрозділи, які надавали вищу юридичну освіту.

Кардинальна зміна державного ладу в серпні 1991 року вимагала перебудови всієї системи підготовки фахівців у сфері права, а також спонукала адміністрації існуючих на той момент класичних університетів почати роботу над реформуванням юридичної освіти.

Загалом же процес реформування, що тривав протягом першого періоду розвитку юридичної освіти в Україні (серпень 1991 року - січень 2002 року), на наш погляд, можна розглядати за трьома окремими етапами, що обумовлені низкою важливих для юридичної освіти подій державного масштабу. Їх наслідки наявні й у сучасному житті [16, 17].

Починаючи із серпня 1991 року, в Україні розпочався перший етап реформування юридичної освіти. Цей напрямок навчання запровадили ряд класичних університетів (таблиця 1).

Таблиця 1. - Надання вищої юридичної освіти класичними університетами України в 1991 році

№ з/п	Найменування університету	Назва підрозділу з надання вищої юридичної освіти
1	Київський ордена Леніна й ордена Жовтневої Революції державний університет ім. Т. Г. Шевченка	Юридичний факультет
2	Львівський державний університет ім. І. Франка	Юридичний факультет
3	Дніпропетровський державний університет	Історичний факультет, відділення права
4	Донецький державний університет	Економіко-правовий факультет, спеціальність «Правознавство»
5	Запорізький державний університет	Економіко-правовий факультет, спеціальність «Правознавство»
6	Ужгородський державний університет	Економічний факультет, відділення «Правознавство»
7	Чернівецький державний університет ім. Юрія Федьковича	Філія Київського університету, спеціальність «Правознавство»

Отже, з 1991 року вищу юридичну освіту можна було отримати в Київському, Львівському, Дніпропетровському, Донецькому, Запорізькому, Ужгородському та Чернівецькому класичних університетах. У перших п'яти ВНЗ навчали права вже тривалий час, два останні лише починали процес упровадження спеціальності "Правознавство".

Протягом чотирьох наступних років у розглянутих ВНЗ відбувалися зміни, пов'язані з процесом підготовки правознавців і юристів. Зокрема, економіко-правовий факультет Запорізького державного університету через сім місяців після свого відкриття (07 лютого 1991 року) - у вересні 1991 року - був реорганізований у юридичний факультет [18]. У 1993 році в Ужгородському державному університеті на основі відділення "Правознавство" економічного факультету було утворено юридичний факультет [19]. У цьому ж році у Волинському державному університеті ім. Лесі Українки було засновано правничий факультет [20]. У наступному 1994 році зі складу історичного факультету Дніпропетровського державного університету було виведено підготовку юристів та соціологів і створено окремий факультет права та соціології [4, с. 184].

Ухвалення в червні 1996 року Конституції України свідчило про потребу українського суспільства у визначенні та декларації основоположних принципів, завдань та перспектив подальшого державотворення, побудови правової держави. Це, у свою чергу, зобов'язувало всі соціальні та державні інститути реалізовувати на практиці положення основного та інших, прийнятих на його основі, законів. Для цього були потрібні компетентні фахівці сфери права, які знають, розуміють та грамотно застосовують положення нормативних документів у повсякденному житті, тому суспільний попит на юристів посилювався і, відповідно, збільшилася й пропозиція щодо їх підготовки.

До того ж своєю постановою Кабінет Міністрів України від 5 вересня 1996 року затвердив Положення "Про державний вищий навчальний заклад", у якому вперше в сучасній історії України ввів термін "класичний університет" [21].

На нашу думку, ці події можна вважати переломними для розвитку юридичної освіти в Україні, саме вони й визначили початок її другого етапу.

Разом із цим, уже на 1996 рік кількість класичних університетів, які надавали вищу юридичну освіту, збільшилася до одинадцяти (таблиця 2).

Таблиця 2. - Надання вищої юридичної освіти класичними університетами України в 1996 році

№ з/п	Найменування університету	Назва підрозділу з надання вищої юридичної освіти
1	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	Юридичний факультет
2	Львівський державний університет ім. І. Франка	Юридичний факультет
3	Дніпропетровський державний університет	Факультет права та соціології, спеціальність «Правознавство»
4	Донецький державний університет	Економіко-правовий факультет, спеціальність «Правознавство»
5	Запорізький державний університет	Юридичний факультет
6	Ужгородський державний університет	Юридичний факультет
7	Чернівецький державний університет ім. Юрія Федьковича	Юридичний факультет
8	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	Факультет правничих наук
9	Волинський державний університет ім. Лесі Українки (м. Луцьк)	Правничий факультет
10	Сімферопольський державний університет ім. М. В. Фрунзе	Юридичний факультет
11	Прикарпатський державний університет ім. Василя Стефаника	Юридичний факультет

Зокрема, у Національному університеті "Києво-Могилянська академія" було засновано факультет правничих наук. Юридичний факультет Чернівецького державного університету ім. Юрія Федьковича, який існував до цього часу у формі філії Київського національного університету ім. Тараса Шевченка та готував фахівців за напрямом "Правознавство", став окремим університетським підрозділом [22]. У той же час у класичних Сімферопольському та Прикарпатському університетах також працювали та розвивалися юридичні факультети.

Наступні чотири роки другого етапу розвитку юридичної освіти в класичних університетах України характеризувалися переважно внутрішніми перетвореннями. Однак відслідковувалося і їх кількісне зростання. Так, із метою підготовки фахівців з економічним та правовим спрямуванням в Одеському державному університеті ім. І. І. Мечникова в листопаді 1997 року було утворено економіко-правовий факультет [23, с. 125]. Того ж року на базі

факультету права та соціології Дніпропетровського державного університету було відкрито юридичний факультет [4, с. 184]. У листопаді 1998 року правничий факультет Волинського держуніверситету було перейменовано на юридичний. Таким чином, після закінчення другого етапу розвитку юридичної освіти в Україні наприкінці 2000 року вищу юридичну освіту надавали тринадцять класичних університетів (таблиця 3).

А в Черкаському державному університеті ім. Богдана Хмельницького вищу юридичну освіту було представлено спеціальністю "Правознавство" на історико-юридичному, а дещо пізніше - на історико-юридично-філософському факультеті [24].

Накопичений протягом дев'яти років досвід надання ВНЗ України юридичної освіти та визначені на його основі проблеми стали поштовхом для розробки й прийняття Кабінетом Міністрів України у квітні 2001 року "Програми юридичної освіти в Україні до 2005 року" [25].

Таблиця 3. - Надання вищої юридичної освіти класичними університетами України у 2000 році

№ з/п	Найменування університету	Назва підрозділу з надання вищої юридичної освіти
1	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	Юридичний факультет
2	Львівський національний університет ім. І. Франка	Юридичний факультет
3	Дніпропетровський національний університет	Юридичний факультет
4	Донецький національний університет	Економіко-правовий факультет, спеціальність «Правознавство»
5	Запорізький державний університет	Юридичний факультет
6	Ужгородський національний університет	Юридичний факультет
7	Чернівецький національний університет	Юридичний факультет
8	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	Факультет правничих наук
9	Волинський державний університет ім. Лесі Українки (м. Луцьк)	Юридичний факультет
10	Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського	Юридичний факультет
11	Прикарпатський державний університет	Юридичний факультет
12	Черкаський державний університет ім. Богдана Хмельницького	Історико-юридичний факультет, спеціальність «Правознавство»
13	Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова	Економіко-правовий факультет, спеціальність «Правознавство»

Цей документ поширював свою дію на всі ВНЗ, у тому числі на досліджувані нами класичні університети. Ця подія обумовила початок наступного - третього етапу розвитку юридичної освіти в Україні. У цей час кількість класичних університетів, що надавали вищу юридичну освіту, не збільшувалася. Однак, незважаючи на відсутність окремого законодавчого акта із забезпечення діяльності вищої школи, на правових та юридичних факультетах ВНЗ продовжува-

лися перетворення внутрішнього характеру, спрямовані переважно на вдосконалення процесу надання юридичної освіти, підвищення її якості. У різних ВНЗ вони відрізнялися тривалістю цього процесу освітньої підготовки, рівнем кваліфікації професорсько-викладацького складу, наявністю традицій викладання правових дисциплін тощо. Станом на 2002 рік із п'ятнадцяти існуючих в Україні класичних університетів вища юридична освіта надавалася в тринадцяти (табл. 4).

Таблиця 4. - Класичні університети України, що надавали вищу юридичну освіту в 1991-2002 рр.*

№ з/п	Найменування університету	Наявність підрозділу з надання вищої юридичної освіти	Назва підрозділу з надання вищої юридичної освіти
1	КНУ імені Тараса Шевченка	+	Юридичний факультет
2	Львівський національний університет ім. І. Франка	+	Юридичний факультет
3	Дніпропетровський національний університет	+	Юридичний факультет
4	Донецький національний університет	+	Економіко-правовий факультет, спеціальність «Правознавство»
5	Запорізький державний університет	+	Юридичний факультет
6	Прикарпатський університет ім. В. Стефаника (м. Івано-Франківськ)	+	Юридичний інститут
7	Волинський державний університет ім. Лесі Українки (м. Луцьк)	+	Юридичний факультет
8	Ужгородський національний університет	+	Юридичний факультет
9	Черкаський державний університет ім. Богдана Хмельницького	+	Історико-юридично-філософський факультет, спеціальність «Правознавство»
10	Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського (м. Сімферополь)	+	Юридичний факультет
11	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	+	Факультет правничих наук
12	Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича	+	Юридичний факультет
13	Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова	+	Економіко-правовий факультет, спеціальність «Правознавство»
14	Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна	-	-
15	Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет	-	-

* Назва всіх ВНЗ та підрозділів подана станом на 2002 р.

Дані таблиці свідчать про те, що класичні університети для навчання правознавців та юристів відводили окремі факультети, а інші з різних причин об'єднували спеціальність "Правознавство" з економічним напрямом (Донецький, Запорізький, Одеський університети) або з історичним (Дніпропетровський, Сімферопольський і Черкаський університети). У Запорізькому державному університеті юридичний факультет утворено вже у вересні 1991 року, але перебування цього напрямку освітньої підготовки у складі економіко-правового факультету розглядалося як своєрідний перехідний етап. Схожа ситуація спостерігалася і в інших ВНЗ (Дніпропетровському, Ужгородському, Сімферопольському університетах).

Висновки

Процес розвитку юридичної освіти в класичних університетах України з 1991 до 2002 рр. розвивався еволюційно. За наявності умов для організації такого напрямку освіти кожний класичний університет прагнув відкрити в себе підрозділ із надання вищої юридичної освіти. Уже з 1991 року абітурієнти мали можливість вступати на спеціальність "Правознавство" до семи класичних університетів. Із часом кількість таких ВНЗ збільшилася до тринадцяти, а отже, зросла також кількість випускників із вищою юридичною освітою: одні з кваліфікацією "юрист", а інші з дипломами "правознавців".

У 1996 році, після прийняття Конституції України, адаптації всіх правовідносин до її положень, потреба суспільства в професійних кадрах з юридичною освітою значно збільшилася, що об'єктивно підштовхнуло інші існуючі класичні університети до формування умов для створення правових та юридичних факультетів. Проте процес їх створення не скрізь був однаковим. Як правило, юридичні факультети утворювалися поступово, шляхом виділення спеціальності "Правознавство" зі структури інших підрозділів. Це давало змогу класичним університетам надавати не лише універсальну вищу юридичну освіту за напрямом "Правознавство", а ще й навчати своїх студентів конкретних юридичних професій, що після закінчення університету забезпечувало випускникам конкретну спеціалізацію та переваги у працевлаштуванні й у подальшому розвитку кар'єри.

Після 2000 року й до прийняття Закону України "Про вищу освіту" (січень 2002 року) зміни, які відбувалися на правових та юридичних факультетах, стосувалися переважно підвищення якості теоретичного та практичного навчання, мали внутрішній творчий та організаційний характер. Кількість їх випускників збільшувалася, накопичувався досвід викладання гуманітарних і спеціальних дисциплін.

Отже, аналіз процесу розвитку юридичної освіти в класичних університетах України в 1991-2002 рр. свідчить, що за цей час було сформовано тринадцять великих регіональних центрів її здійснення. Процес розвитку українського суспільства, що відбувався протягом перших одинадцяти років його існування, сприяв попити на фахівців у сфері права, що давало класичним університетам змогу робити практичні кроки з організації та здійснення підготовки відповідних фахівців.

Виділено три етапи процесу реформування й розвитку юридичної освіти в Україні періоду 1991-2002 рр.: перший - серпень 1991 р. - вересень 1996 р.; другий - вересень 1996 р. - квітень 2001 р.; третій - із квітня 2001 р. Кожний із цих етапів визначає прий-

няття важливих державних актів, законів, програм, зокрема Конституції України (1996 р.), Положення "Про державний вищий навчальний заклад" (1996 р.), "Програми юридичної освіти в Україні до 2005 року" (2001 р.), і характеризує якісні та кількісні зміни в царині української юридичної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Юридична наука і освіта на Україні / [Ю. С. Шемшученко, І. Б. Усенко, Б. М. Бабій та ін. ; відп. ред. Ю. С. Шемшученко] ; АН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. - К. : Наук. думка, 1992. - 304 с.
2. Нариси історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка / [В. В. Різун, М. С. Тимошок, А. Є. Конверський та ін. ; передм. В. В. Скопенка]. - К. : Наша культура і наука, 2004. - 440 с.
3. Онищенко Є. І. Воскресіння академії : Спогади про відродження Києво-Могилянської академії та його учасників / Є. І. Онищенко. - К. : Академія, 2004. - 93 с.
4. Історія Дніпропетровського національного університету / [голова ред. кол. М. В. Поляков]. - [4-те вид., перероб. і доповн.] - Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2008. - 308 с.
5. Донецький державний університет / [Г. Я. Пономаренко, М. Є. Беспалов, П. В. Добров та ін. ; редкол. В. П. Шевченко (відп. ред.) та ін.]. - Донецьк : Норд-Пресс, 2002. - 340 с.
6. Ужгородський національний університет на порозі III тисячоліття / [редкол. : М. М. Вегеш (голова) та ін.]. - Ужгород : Наш рідний край : Вісник Карпат : Карпати, 2005. - 191 с.
7. Таврический национальный университет имени В. И. Вернадского: История и наст. / [Н. В. Багров, В. Ф. Шарапа, Б. А. Вахрушев и др.]. - К. : Либідь, 2001. - 163 с.
8. Єгорова О. В. Юридична освіта в університетах України XIX - початку XX ст. (етапи та особливості розвитку) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / О. В. Єгорова ; Дніпропетровський національний ун-т. - Дніпропетровськ, 2004. - 199 с.
9. Сафонова Н. М. Реформування системи вищої освіти в Україні (90-ті рр. XX - початок XXI ст.): історичний аспект : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Н. М. Сафонова ; Східноукраїнський національний ун-т ім. Вол. Даля. - Луганськ, 2005. - 214 с.
10. Волков В. Д. По лестнице лет: история экон.-правов. факультета Донец. нац. ун-та: 20 лет специальности "Правоведение" / В. Д. Волков, В. С. Лещенко ; Донец. нац. ун-т. - Донецк : ЕАИ-Пресс, 2001. - 301 с.
11. Економіко-правовий факультет Одеського національного університету імені І. І. Мечникова: бібліографічний покажчик друкованих праць (1998-2007) / [І. С. Канзафарова, В. І. Труба, В. В. Самодурова, О. С. Мурашко]. - Одеса : Астропринт, 2009. - 373 с.
12. Навроцький О. В. Колізія. Держслужба не потребує кваліфікованих юристів / О. В. Навроцький // Дзеркало тижня від 16 вересня 2011 р. - № 33. - 2011. - С. 6.
13. Масальський В. І. Класичні університети України: історія походження та зміст терміна / В. І. Масальський, Г. А. Димиденко // Схід. - 2010. - № 7 (107). - С. 105-110.
14. Рудницька Ю. В. Правова соціалізація юриста / Ю. В. Рудницька // Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього : зб. тез VII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, 30 листопада 2010 р. - Харків : НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, 2010. - 360 с.
15. Лукашенко А. А. Античне уявлення про вищу освіту та університет / А. А. Лукашенко // Історичний журнал. - 2010. - № 1-3. - С. 251.
16. Скородумов Д. С. Поетапний розвиток юридичної освіти у вищих навчальних закладах України у 1991-2002 рр. / Д. С. Скородумов // Вдосконалення правового регулювання

прав та основних свобод людини і громадянина : матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та аспірантів, присвяченої 20-річчю створення Юридичного інституту. - Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2012. - С. 19-21.

17. Про вищу освіту Закон України: Науково-практичний коментар / [за заг. ред. В. Г. Кременя]. - К. : СДМ - Студіо, 2002. - С. 323 с.

18. Тимченко С. М. Запорізький національний університет. Наша історія: юридичний факультет / С. М. Тимченко, М. Ю. Віхляев. - Запоріжжя, 2009. - С. 19.

19. Жулканич Н. М. Сторінки історії Ужгородського університету: документи і матеріали / Н. М. Жулканич. - Ужгород : Видавництво Олександра Гаркуші, 2005. - С. 151.

20. Юридичний факультет Волинського національного університету [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.vnu.edu.ua/menu.jsp?9;17;117;&t=f&lang=uk>.

21. Про затвердження положення про державний вищий навчальний заклад: Постанова Кабінету Міністрів України від 05 вересня 1996 року № 1074 // Зібрання постанов Уряду України. - 1996. - № 17. - С. 183.

22. Юридичний факультет [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/collrgas/16law>.

23. Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова за роки незалежності України 1991-2005 рр. / [В. А. Сминтина, В. О. Іваниця, М. О. Подрезова, В. Г. Полтавчук]. - Одеса : Астропринт, 2005. - С. 125.

24. Навчально-науковий інститут історії і філософії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.histfilos.cdu.edu.ua/?q=node/10>.

25. Про затвердження Програми розвитку юридичної освіти на період до 2005 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2001 року № 344 // Офіційний вісник України. - 2001. - № 15. - С. 33.

Скородумов Денис,

соискатель кафедры истории славян Донецкого национального университета

РАЗВИТИЕ ЮРИДИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КЛАССИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТАХ УКРАИНЫ В 1991 - 2002 гг.

В статье исследуется процесс реформирования и развития юридического образования в классических университетах Украины в период 1991-2002 г. Автор показывает эволюционный характер этого процесса и выделяет три его этапа: первый - август 1991 г. - сентябрь 1996 г.; второй - сентябрь 1996 г. - апрель 2001 г.; третий - с апреля 2001 г. Каждый из этих этапов определяет принятие важных государственных актов, законов, программ, в частности, Конституции Украины (1996 г.), Положения "О государственном высшем учебном заведении" (1996 г.), "Программы юридического образования в Украине до 2005 года" (2001 г.), и характеризует качественные и количественные изменения в сфере украинского юридического образования.

Ключевые слова: юридическое образование, высшее учебное заведение, классические университеты, профильные университеты, юристы, правоведы.

Skorodumov Denys,

Applicant of The Slavs history department of Donetsk National University Faculty of History

THE DEVELOPMENT OF LEGAL EDUCATION IN CLASSICAL UNIVERSITIES OF UKRAINE IN 1991-2002

The development process of the Ukrainian society which has been taking place during first eleven years of its existence, promoted demand for specialists in the sphere of right. Cardinal renovation of a state system in 1991 created conditions for reorganization of the training system of specialists in this sphere. Practical steps in granting the higher legal education were taken by classical universities.

The development of legal education in Ukraine can be divided into in three stages. The first stage (1991-1996) - specialists were trained at seven classical universities. During this period there were changes connected with the process of jurists and lawyers preparation. The second stage (1996-2001) - acceptance in 1996 of the Constitution of Ukraine obliged all social and state institutes to implement all statutory provisions. Competent specialists of the sphere of right were necessary for this purpose. For this reason the social demand for lawyers boosted, and the offer in their preparation increased as well. The number of the classical universities providing the higher legal education increased to thirteen. The third stage (2001-2002) - the changes directed towards the improvement of granting legal education continued. It allowed classical universities to provide many-sided legal education in "Jurisprudence" and to teach the students concrete legal professions that further gave them advantages in employment and their future career development. After high school graduation graduates received either qualification "lawyer", or "jurist".

Keywords: law education, institution of higher education (higher school), classical universities, core universities, lawyer, jurists.

REFERENCES

1. Shemshuchenko Yu. S., Usenko I. B., Babiy B. M. (1992), *Yurydychna nauka i osvita na Ukraini [Legal science and education in Ukraine]*, Academy of Sciences of Ukraine. Institute of State and Law. VM Koretsky, Scientific view, Kyiv, 304 p.
2. Rizun V. V., Tymoshyk M. S., Konversky A. Ye. (2004), *Narysy istorii Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka [Essays on the history of Taras Shevchenko National University of Kyiv]*, Our culture and science, Kyiv, 440 p.
3. Onyshchenko Ye. I. (2004), *Voskresinnia akademii: Spohady pro vidrodzhennia Kyievo-Mohylianskoj akademii ta yoho uchashnykiv [The resurrection of the academy: Memoirs of the Renaissance of Kyiv-Mohyla Academy and its members]*, Academy, Kyiv, 93 p.
4. Poliakov M. V. (2008), *Istoriia Dnipropetrovskoho natsionalnoho universytetu [The History of Dnipropetrovsk National University]*, the fourth edition redone and added, Dnipropetrovsk National University publishing house, Dnipropetrovsk, 308 p.
5. Ponomarenko H. Ya., Bespalov M. Ye., Dobrov P. V., Shevchenko V. P. (2002), *Donetskyi derzhavnyi universytet [Donetsk state university]*, Nord-Press, Donetsk, 340 p.
6. Vehesh M. M. (2005), *Uzhhorodskiy natsionalnyi universytet na porozhi III tysyacholittia [Uzhgordsky national university at the beginning of the third century]*, Nash ridnyi kraj, Visnyk Karpat, Karpaty, Uzhhorod, 191 p.
7. Bahrov N. V., Sharapa V. F., Vakhrushev B. A. (2001), *Tavrycheskyi natsionalnyi unyversytet imeni V.Y. Vernadskoho: Istoriya i nast. [Taurida National V.I. Vernadsky University history and the present]*, Lybid, Kyiv, 163 p.
8. Yehorova O. V. (2004), *Law Education at the Universities of Ukraine of the XIX – beginning of the XX century (stages and peculiarities of development)*, Thesis for the degree of candidate of historic sciences in speciality 07.00.01, Dnipropetrovsk, 199 p.
9. Safonova N. M. (2005), *Reforming the system of higher education in Ukraine (the 90-ties of the 20th and at the beginning of the 21st century)*, Thesis for the degree of candidate of historic sciences in speciality 07.00.01, Lugansk, 214 p.
10. Volkov V. D. (2001), *Po lestnytse let: istoriia ekon.-pravov. fakulteta Donetsk. nats. un-ta: 20 let spetsialnosti «Pravovedenie» [On the stairs of years: the history of Economics and Law Faculty of Donetsk National University: twenty years of «Jurisprudence» speciality]*, EAI-Press, Donetsk, 301 p.
11. Kanzafarova I. S., Truba V. I., Samodurova V. V., Murashko O. S. (2009), *Ekonomiko-pravovyi fakultet Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I.I. Mechnikova: bibliografichni pokazhchyk drukovanykh prats (1998–2007) [Economics and Law Faculty of Odessa I.I. Mechnikov national university: bibliographic pointer of printed works (1998–2007)]*, Astroprint, Odesa, 373 p.
12. Navrotsky O. V. (2011), *State institute doesn't need qualified lawyers*, *Mirror of the Week*, 16 (September), p. 6.
13. Masalskyi V. I., Dymydenko H. A. (2010), *Klasychni universytety Ukrainy: istoriia pokhodzhennia ta zmist termina [Classical universities of Ukraine: the history of origin and term content]*, *East. Analytic and informative journal*; 7 (107), pp. 105-110.
14. Rudnytska Yu. V. (2010), *Pravova sotsializatsiia yurysta [Legal socialization of the lawyer]*, *Ukrainian society: socio-political analysis of the present and forecast of the future. The booklet of abstracts of 7th Ukrainian Student Scientific Conference*; Kharkiv, 360 p.
15. Lukashenko A. A. (2010), *Ancient thought of higher education and university*, *Historical journal*, № 1-3, 251 p.
16. Skorodumov D. S. (2012), *Poetapny rozvytok yurydychnoi osvity u vyshchyykh navchalnykh zakladakh Ukrainy u 1991–2002 rr. [Stage-by-stage development of legal education in higher educational institutions of Ukraine in 1991-2002]*, *Improvement of legal regulation of rights and fundamental freedoms of a person and a citizen. Materials of annual Ukrainian Student Scientific Conference of young scientists and postgraduate students devoted to 20th anniversary after creation of Legal institute*; Ivano-Frankivsk, pp. 19-21.
17. Kremen V. H. (2002), *Pro vyshchu osvitu Zakon Ukrainy: Naukovo-praktychny komentar [About higher education the Law of Ukraine: Scientific practical commentary]*, SDM – Studio, Kyiv, 323 p.
18. Tymchenko S. M., Vikhliayev M. Yu. (2009), *Zaporizkyi natsionalny universytet. Nasha istoriia: yurydychny fakultet [Zaporizhzhya National University. Our history: Law faculty]*, publishing house of Zaporizhzhya National University, Zaporizhzhya, p.19.
19. Zhulkanych N. M. (2005), *Storinky istorii Uzhhorodskoho universytetu: dokumenty i materialy [Pages of Uzhhorod university history: documents and materials]*, Vydavnytstvo Oleksandra Harkushi, Uzhhorod, p. 151.
20. Law Faculty of Lesya Ukrainka Volyn National University, available at: <http://www.vnu.edu.ua/menu.jsp?n=9;17>.
21. *Pro zatverdzhennia polozhennia pro derzhavnyi vyshchyy navchalny zaklad [About confirmation of the statement about state higher education institution] (1996)*, *Collection of the government resolutions*, Government resolution; 17, p. 183.
22. Law Faculty, available at: <http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/caollrgas/16law>.
23. Smyntyna V. A., Ivanytsia V. O., Podrezova M. O., Poltavchuk V. H. (2005), *Odeskyi natsionalnyi universytet im. I.I. Mechnikova za roky nezalezhnosti Ukrainy 1991–2005 rr. [I.I. Mechnikov Odessa national university for years of independence 1991–2005]*, Astroprint, Odesa, p. 125.
24. Educational Scientific institute of History and Philosophy of Cherkasy National University named after Bogdan Khmelnytsky, available at: <http://www.histfilos.cdu.edu.ua/?q=node/10>.
25. *Pro zatverdzhennia Prohramy rozvytku yurydychnoi osvity na period do 2005 roku [About confirmation of the development program of law education for the period until 2005] (2001)*, *Official Bulletin of Ukraine*. Government resolution; 15, p. 33.

© Скородумов Денис

Надійшла до редакції 14.05.2013